

УДК 339.723

Місяць Н. О.

Університет банківської справи

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню основних методологічних підходів до класифікації інструментів регулювання центральним банком валютних відносин. Запропоновано авторський підхід до можливості класифікації інструментів валютного регулювання. Проаналізовано сутність кожного із перелічених інструментів шляхом розкриття головних теоретичних аспектів їх сучасного застосування.

Ключові слова: валютна політика, валютне регулювання, інструменти валютного регулювання, девізна політика, девальвація, валютні обмеження.

Постановка проблеми. Процес регулювання центральним банком валютних відносин є неможливим без використання певної сукупності інструментів. Разом з тим у науковій економічній літературі відсутній єдиний підхід до їх класифікації. Так, зокрема, у дослідженнях іноземних авторів інструменти валютного регулювання зазвичай не розглядаються окремо, а досліджуються в комплексі з іншими засобами грошово-кредитного регулювання. Значна частина вітчизняних науковців досліджують саме інструменти валютної політики, а не валютного регулювання. Все це, на наш погляд, визначає необхідність удосконалення структурної складової валютного регулювання шляхом уточнення класифікації інструментів регулювання валютних відносин через визначення особливостей їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості використання інструментів державного регулювання валютних відносин розглядалися у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, О.В. Дзюблюк, Ф.О. Журавка, А.М. Мороз досліджували інструменти реалізації валютної політики, Я.В. Белінська, С.Я. Боринець, Б.Ю. Лапчук, Л.М. Красавіна вели мову про форми валютної політики, до яких, зокрема, відносили дисконтну та девізну політику. Г.Л. Авагян і Ю.Г. Вешкин висвітлювали методи валютної політики, натомість О.А. Береславська досліджує інструменти валютного регулювання. О.В. Боришкевич зазначає про методи валютного регулювання, С.В. Науменкова та В.І. Міщенко розглядають форми здійснення валютного регулювання та контролю.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність в економічній літературі чіткого розмежування між категоріями «валютна політика» та «валютне регулювання» обумовила розмаїття підходів до визначення інструментарію регулювання валютних відносин, що, на наш погляд, визначає необхідність їх узагальнення та систематизації шляхом уточнення класифікації інструментів валютного регулювання.

Мета статті полягає у дослідженні основних методологічних підходів до класифікації інструментів регулювання центральним банком валютних відносин та висвітленні головних теоретичних аспектів можливості їх сучасного застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструменти регулювання валютних відносин зазвичай використовуються як засоби реалізації пріоритетів валютної політики, у зв'язку з чим в економічній літературі досить часто мова йде саме про інструменти валютної політики, які автори визначають як:

- певні операції і засоби, за допомогою яких центральний банк може впливати на поточні орієнтири монетарної політики, що позначається на організації валютних відносин у країні [1, с. 106–107; 2, с. 245];
- ті прийоми, важелі, методи, які використовуються для впливу на валютні відносини суб'єктів

ринку з метою реалізації завдань валютного регулювання і валютного контролю в країні [3, с. 480].

Вважаємо, що запропонований підхід є дискусійним, оскільки, на наш погляд, інструменти притаманні саме валютному регулюванню, а не валютній політиці. Зазначене твердження, на нашу думку, обумовлюється неможливістю ототожнення економічних категорій «валютна політика» та «валютне регулювання», з однієї сторони, а з іншої – неможливістю їх функціонування окремо одна від одної [4, с. 197].

Так, значна частина авторів [1, с. 24; 2, с. 9; 3, с. 471; 5, с. 11] виходять з того, що валютна політика є комплексом певних заходів (економічних, правових, організаційних), які мають здійснюватись у відповідності з визначеними загально-економічними цілями. Натомість, на нашу думку, валютна політика – є цільовим напрямом загально-економічної політики держави щодо визначення центральним банком та урядом країни пріоритетів розвитку валютно-економічних відносин на міждержавному та національному рівнях.

Запропонований нами підхід щодо визначення економічної категорії «валютна політика» базується на таких аспектах:

- визначено місце валютної політики в загальній економічній політиці держави, як цільовий напрям останньої;

- на відміну від існуючих підходів щодо визначення валютної політики як комплексу заходів нами запропоновано ототожнювати валютну політику із процесом визначення напрямів розвитку, тобто цілей, валютно-економічних відносин, а також акцентується увага на суб'єктній складовій валютної політики;

- окреслена сфера проведення валютних відносин як на міждержавному, так і на національному рівні.

Отже, саме валютна політика визначає та зумовлює вектор проведення валютного регулювання. У свою чергу, валютне регулювання – це механізм впорядкування державою валютного сегменту економічних відносин, який є комплексом цілеспрямованих дій уповноважених державою органів для забезпечення реалізації пріоритетних на даному етапі економічного розвитку країни цілей валютної політики шляхом застосування визначених інструментів впливу на операції з іноземною валютою та іншими валютними цінностями [4, с. 199]. Таким чином, на наш погляд, інструменти впливу на валютні відносини притаманні саме валютному регулюванню, а не валютній політиці.

Разом з тим Я.В. Белінська зазначає, що відповідно до завдань валютної політики можуть використовуватись такі її форми, як дисконтна і девізна політика, управління притаманні резервами, встановлення валютних обмежень і валютного контролю, регулювання міри конвертованості валюти, вибір

режиму валютного курсу, здійснення ревальвації та девальвації національної валюти тощо [6, с. 20].

Б.Ю. Лапчук до основних форм валютної політики відносить:

- девізну політику, яка на сучасному етапі проводиться у вигляді валютних інтервенцій, диверсифікації валютних резервів та валютних обмежень;
- дисконтну політику та інші монетарні інструменти;
- регулювання конвертованості національної валюти;
- вибір валютного режиму;
- участь у міжнародних договорах [5, с. 20–21].

О.В. Боришкевич веде мову про методи валютного регулювання та розподіляє їх на:

- економічні методи (девізної політика, управління золотовалютними резервами, облікова політика), використання яких є опосередкованим регулюванням, тобто створенням певних економічних умов, які мають забезпечувати виконання визначених цілей валютної політики;
- адміністративні методи (валютні обмеження, регламентація здійснення операцій з іноземною валютою), використання яких є прямим регулюванням, яке здійснюється шляхом встановлення певних норм, правил, а також прямої заборони щодо здійснення операцій з валютними цінностями [7, с. 17, 20].

Таким чином, проведений аналіз науково-методичної літератури доводить, що різні автори фактично описують однакові заходи, проте по-різному їх класифікують, що, на наш погляд, свідчить про необхідність удосконалення понятійно-категоріального апарату в частині чіткого розмежування методів (прямі, непрямі або опосередковані) та інструментів, які притаманні саме валютному регулюванню, а також заходів валютної політики, яка виступає у двох формах – структурної та поточної валютної політики.

Разом з тим заслуговує на увагу розподіл інструментів регулювання валютних відносин на економічні та адміністративні [3, с. 480]. Натомість найважливішим, на нашу думку, є розподіл інструментів (приблизниками якого є, зокрема, О.В. Дзюблюк, Ф.О. Журавка) на загальні (дисконтна політика, політика обов'язкових резервів, політика відкритого ринку), економічні (девізної політика, диверсифікація валютних резервів, регулювання режиму валютного курсу, девальвація і ревальвація, регулювання ступеня конвертованості національної валюти) та спеціальні інструменти, які, у свою чергу, поділяються на адміністративні (валютні обмеження) та спеціальні (за поточними валютними операціями, за валютними операціями капітального характеру, за валютно-обмінними операціями, встановлення лімітів загальної відкритої валютної позиції та порядку її розрахунку).

Класифікація інструментів регулювання валютних відносин, що складена нами на основі аналізу наукової економічної літератури, представлена на рис. 1. При цьому ми вважаємо, що загальні інструменти характеризуються опосередкованим впливом на валютні відносини, оскільки головною метою їх застосування є досягнення пріоритетів грошово-кредитної політики. А всі спеціальні інструменти, у тому числі економічні, можна охарактеризувати прямим впливом на валютні відносини. Розглянемо більш детально головні теоретичні аспекти застосування центрального банком наведених інструментів.

Дисконтна (облікова, процентна) політика – це система заходів центрального банку щодо встановлення і періодичної зміни офіційної облікової ставки за кредитами, що надаються комерційним банкам [1, с. 110; 2, с. 248].

Після Другої світової війни найбільш широко використовується так званий компенсаційний

принцип облікової політики, сутність якого полягає в поєднанні та послідовному використанні двох її протилежних типів: політики обмеження кредиту (кредитної рестрикції, або політики «дорогих грошей») та політики стимулювання кредиту (кредитної експансії, або політики «дешевих грошей»).

Політика кредитної рестрикції («дорогих грошей») передбачає підвищення центрального банком облікової ставки, що сприяє зменшенню обсягів кредитування реального сектору економіки, з однієї сторони, а з іншої – має стимулювати приплив іноземного капіталу в країну. Політика кредитної експансії («дешевих грошей»), навпаки, спрямована на стимулювання кредитних операцій та передбачає зниження облікової ставки, проте може сприяти відтоку капіталу за межі країни.

Рис. 1. Класифікація інструментів регулювання валютних відносин

Джерело: складено автором на основі [1– 3; 5; 7–10; 12]

Таким чином, дисконтна політика має суперечливі внутрішні та зовнішні цілі. Підвищення облікових ставок з метою підтримки валютного курсу та поліпшення платіжного балансу негативно впливає на реальну економіку у період її спаду. Зниження процентних ставок з метою поліпшення економічної кон'юнктури може негативно вплинути на платіжний баланс, якщо спричинить відплив капіталу [8, с. 117]. Схема впливу політики «дорогих» та «дешевих» грошей на основні економічні показники схематично відображена на рис. 2.

Разом з тим науковці справедливо зазначають, що ефективність дисконтної політики як інструменту валютного регулювання має певні обмеження. Так, зокрема, якщо вплив капіталів з країни обумовлений політичною й економічною нестабільністю, то підвищення процентних ставок не здатне зупинити цей процес [3, с. 482]. В умовах депресії підвищення облікової ставки з метою поліпшення платіжного балансу неоднозначно впливає на національну економіку і валютний курс. Крім того, рух капіталу в країну або з країни далеко не завжди визначається змінами відсоткових ставок [9, с. 243].

Ми підтримуємо Г.Л. Авагян та Ю.Г. Вешкина, які слушно зауважують, що дисконтна політика здійснюється в межах загальної грошово-кредитної політики конкретної держави та вирішує не тільки (і, як правило, не стільки) проблеми валютного курсу, але в першу чергу направлена на пригнічення інфляції та надмірного «перегріву» внутрішньої економіки [9, с. 243].

Застосування *політики обов'язкових резервів* полягає у зміні центральним банком норми, в межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному банку.

Резервування частини коштів, залучених комерційними банками, зазвичай спрямоване на обмеження можливості банків збільшувати грошову пропозицію. Таким чином, рівень мінімальних резервних вимог, установлений центральним банком, безпосередньо впливає на кількісні параметри кредитування банківською системою реального сектора економіки, що у кінцевому підсумку і визначає обсяг грошової маси в країні. А зміна грошової пропозиції, тобто обсягу грошових коштів на внутрішньому ринку, запропонованого банківською системою, безпосередньо впливає на зовнішню ціну національної валюти – обмінний курс (рис. 2).

Рис. 2. Схема впливу політики «дорогих» грошей та політики «дешевих» грошей на основні економічні показники

Джерело: складено на основі [1–3; 5; 7]

Політика відкритого ринку є сукупністю операцій з купівлі або продажу центральним банком цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків.

Валютний аспект політики відкритого ринку має аналогічну спрямованість, що і дисконтна політика та політика обов'язкових резервів, а також залежить від обраної центральним банком стратегії «дорогих» чи «дешевих» грошей (рис. 2). Так, у разі необхідності скорочення грошової маси в обігу при проведенні політики «дорогих» грошей здійснюються операції з продажу цінних паперів (що зменшує обсяги інвестиційного портфеля центрального банку та сприяє підвищенню курсу національної

валюти). І навпаки, у разі необхідності збільшення пропозиції грошей центральний банк здійснює операції з купівлі цінних паперів (що збільшує обсяги інвестиційного портфеля, але разом з тим сприяє зниженню курсу національної валюти).

Сутність девізної політики полягає у впливі на обмінний курс національної валюти через купівлю-продаж центральним банком іноземної валюти (девізів) під час проведення валютних інтервенцій, основним джерелом яких є, як правило, офіційні золотовалютні резерви країни.

Мусимо відзначити, що валютні інтервенції повинні мати тимчасовий характер, а продаж іноземної валюти має чергуватись з її купівлею, оскільки обсяги офіційних золотовалютних резервів є обмеженими. Нестабільність цінової динаміки на внутрішньому ринку перешкоджає досягненню цілей девізної політики, оскільки зумовлює зниження реальної купівельної спроможності національної валюти.

Підтримуємо позицію Ф.О. Журавки, який обґрунтовано зазначає, що валютні інтервенції не можуть бути ефективним інструментом валютної політики в періоди валютних криз і нестабільної фінансової ситуації в країні. Проте вони є досить дієвим засобом впливу на обмінний курс національної валюти при поточному регулюванні центральним банком валютних відносин, особливо коли перебіг господарських процесів у країні відзначається достатнім рівнем стабільності [2, с. 290–291].

С.Я. Боринець справедливо відмічає, що проведення валютної інтервенції передбачає наявність у центральних емісійних банках країн, що її проводять, великих валютних резервів і можливе тоді, коли невірноваженість платіжного балансу незначна та характеризується періодичною зміною пасивного сальдо на активне. Інакше проведення валютних інтервенцій загрожує не тільки повним виснаженням валютних резервів, а й розладнанням грошового обігу всередині країни [10, с. 367].

Сутність *диверсифікації валютних резервів* полягає у регулюванні центральним банком структури офіційних валютних резервів шляхом включення до їх складу іноземних валют різних країн. Основними цілями диверсифікації офіційних резервів країни як спеціального інструмента валютної політики є:

- захист від валютного ризику, тобто ризику знецінення валютних резервів унаслідок коливання обмінних курсів різних валют;
- забезпечення міжнародних розрахунків, включаючи і розрахунки за зовнішньою заборгованістю країни;
- проведення політики валютних інтервенцій на ринку, для чого у складі резервів мають бути належні обсяги необхідних видів іноземних валют.

Регулювання режиму валютного курсу передбачає спрямовану діяльність центрального банку щодо встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти стосовно іноземних валют.

При визначенні системи валютних курсів на національному рівні принципового значення набуває питання вибору між адміністративними (зокрема, застосування практики множинних курсів) та ринковими (встановлення курсу на підставі співвідношення попиту і пропозиції іноземної валюти на валютному ринку) режимами курсоутворення [8, с. 118].

В економічній теорії розрізняють дві великі групи режимів валютного курсу – фіксованого (валютний курс не змінюється або «штучно» під-

тримується в межах вузького діапазону) та плаваючого (валютний курс визначається внаслідок дії ринкових механізмів попиту і пропозиції).

Разом з тим більшість країн світу не використовують суто фіксований або плаваючий валютний курс у їх чистому вигляді, а віддають перевагу можливості їх різного поєднання у формі змішаних режимів валютних курсів. Наприкінці 2014 р. світова «палітра» валютних курсів виглядала так:

- режимів жорсткої прив'язки (hard pegs) додержувались 25 країн: без використання суверенного платіжного засобу (no separate legal tender) – 13 країн; режим валютного бюро (currency board) – 12 країн;

- режими м'якої прив'язки (soft pegs) використовували 83 країни: режим звичайної прив'язки (conventional peg) – 44 країни; режим стабілізації валютного курсу (stabilized arrangement) – 21 країна; режим повзучої прив'язки (crawling peg) – 2 країни; режим із можливістю коригування курсу (crawl-like arrangement) – 15 країн, у т. ч. Білорусь; режим прив'язки з коридором (pegged exchange rate within horizontal bands) – 1 країна;

- плаваючі режими (floating) обрали 65 країн: плаваючий режим (floating) – 36 країн, у т. ч. Україна; режим вільного плавання (free floating) – 29 країн, у т. ч. Сполучені Штати, Канада, Австралія, Японія, Великобританія, Швеція, Норвегія, Чеська Республіка, Польща, а також 17 країн Європейського економічного та монетарного союзу.

- інші режими валютного курсу (other managed arrangement) використовували 18 країн, у т. ч. Російська Федерація [11].

Основні позитивні і негативні наслідки девальвації та ревальвації національної валюти для економіки країни наведено у таблиці 1.

Об'єктивними передумовами для проведення девальвації або ревальвації національної валюти є завищення чи заниження офіційного валютного курсу порівняно з реальною купівельною спроможністю національної валюти внаслідок відмінностей у темпах інфляції в різних країнах.

Б.Ю. Лапчук слушно зауважує, що поняття «девальвація» і «ревальвація» відрізняються від

понять «знецінення» і «подорожчання». Девальвація і ревальвація є результатом цілеспрямованих дій державних органів валютної політики, а знецінення і подорожчання валюти відбувається природним чином під дією ринкових сил. Однак досить часто ці терміни ототожнюють [5, с. 22].

А.С. Гальчинський справедливо називає девальвацію та ревальвацію «досить жорсткими хірургічними засобами державного втручання у сферу валютних відносин» [12, с. 401] та зазначає, що їх застосування далеко не завжди є результативним, про що свідчать непоодинокі випадки лише короткочасного покращання зовнішньоекономічної ситуації країни.

Регулювання ступеня конвертованості національної валюти. Конвертованість валюти – здатність вільно обмінюватися на інші валюти та використовуватися у міжнародних розрахунках. Залежно від відсутності чи наявності валютних обмежень визначають наступні види конвертованості валют:

- повна конвертованість – відсутність будь-яких обмежень валютних операцій;

- часткова конвертованість (конвертованість за поточними операціями, конвертованість за операціями з капіталом) – часткові обмеження валютних операцій;

- неконвертованість – заборона валютних операцій.

Усі країни, що вступають до МВФ, зобов'язуються скасувати всі обмеження на міжнародні платежі за поточними операціями. Конвертованість за операціями з капіталом не є обов'язковою вимогою при вступі до МВФ. Обмеження операцій з капіталом часто використовують країни з перехідною економікою, а також ті, які переживають економічні проблеми [5, с. 52–53].

У запропонованій нами класифікації (рис. 1) ступінь конвертованості національної валюти віднесено до економічних інструментів впливу, оскільки, на наш погляд, рівень конвертованості хоча й залежить від наявності або відсутності валютних обмежень в країні, але не визначається виключно лише цим фактором, а залежить також і від комплексної дії

Таблиця 1

Особливості наслідків девальвації та ревальвації національної валюти

Наслідки девальвації	Наслідки ревальвації
Позитивні	Негативні
сприяє підвищенню цінової конкурентоспроможності продукції, що експортується; стимулює імпортозаміщення внаслідок переорієнтації споживачів на внутрішній товарний ринок через подорожчання іноземних товарів; опосередковано стимулює розвиток національного виробництва та збільшення обсягів експорту	сприяє зниженню цінової конкурентоспроможності продукції, що експортується; опосередковано сприяє обмеженню експортного потенціалу; стимулює скорочення виробництва продукції, яка не витримає конкуренції з дешевими іноземними товарами
Негативні	Позитивні
здорожчує обслуговування зовнішнього боргу; ускладнює залучення в країну іноземних інвестицій і кредитів; сприяє інфляції внаслідок подорожчання продукції критичного імпорту насамперед в енергозалежних та сировиннозалежних країнах; збільшує собівартість іноземних товарів і послуг; знецінює заощадження в національній валюті; сприяє автоматичному переходу країни на новий масштаб цін та зменшенню купівельної спроможності заробітних плат; сприяє панічним настроям населення, що може призвести до вилучення вкладів з банків; збільшує доларизацію депозитів та рівень готівки поза банками; сприяє виникненню необґрунтованого попиту на готівкову іноземну валюту	здешевлює обслуговування зовнішнього боргу; сприяє залученню в країну іноземних капіталів; збільшує привабливість депозитів у національній валюті; стимулює збільшення імпорту ¹ ; сприяє розширенню внутрішнього товарного ринку внаслідок його насичення імпортними товарами; опосередковано сприяє зниженню темпів інфляції в країні

Джерело: складено на основі [1–3; 5; 7; 9; 10; 12]

¹ Віднесення нами вказаних наслідків ревальвації до позитивних є досить умовним, оскільки збільшення обсягів імпорту та насичення внутрішнього ринку дешевими іноземними товарами доцільно розглядати як позитивний фактор виключно до певної межі у рамках створення умов для «здорової конкуренції», коли відсутня загроза для витіснення з ринку аналогічної продукції національних виробників і скорочення обсягів вітчизняного виробництва.

інших чинників економічного характеру, таких як довіра до національної грошової одиниці та наявність сталого попиту на неї на міжнародних валютних ринках, рівень розвитку товарного та фінансового ринків країни, обсяги використання національної валюти у зовнішньоекономічних розрахунках тощо.

Основним напрямом *адміністративного регулювання* є політика застосування *валютних обмежень*.

Введення чи скасування того чи іншого обмеження здійснюється з урахуванням його оцінки різними групами суб'єктів валютного ринку з огляду на їх вплив у суспільстві. Валютні обмеження дозволяють впливати на рівень процентних ставок та обмінних курсів, доки не стане можливим регулювати рух капіталів, а відтак, динаміку обмінного курсу, через вплив на рівень процентних ставок ринковими інструментами [8, с. 118].

Необхідність застосування адміністративних інструментів у вигляді валютних обмежень зумовлюється неефективністю чи недостатньою дієвістю економічних інструментів центрального банку, що спостерігається в разі порушення нормального перебігу економічних процесів (періоди валютних криз, значний негативний вплив зовнішніх шоків, дисбаланс у зовнішній торгівлі, значний обсяг зовнішньої заборгованості тощо).

Валютні обмеження в тій чи іншій мірі зберігаються у багатьох країнах, але найчастіше в умовах сьогодення вони застосовуються країнами, що розвиваються, у межах проведення заходів щодо регулювання стану платіжного балансу та вирішення питань погашення зовнішньої заборгованості.

Встановлення лімітів загальної відкритої валютної позиції банку. Правильна оцінка величини і знака загальної відкритої валютної позиції банку визначає його місце на валютному ринку як кредитора або боржника, а також надає можливість приймати адекватні рішення щодо управління своїми ризиками з метою їх зменшення.

Вважаємо, що норми центрального банку щодо порядку розрахунку банками валютної позиції та встановлення лімітів загальної відкритої валютної позиції доцільно розглядати з точки зору їх використання в якості інструмента регулювання валютних відносин, оскільки фактично зазначені вимоги визначають розмір грошових коштів, які можуть бути використані уповноваженими банками для проведення власних валютних операцій на міжбанківському валютному ринку, що зрештою може значно вплинути на стабільність його функціонування та стан рівноваги.

З огляду на викладене вважаємо за можливе доповнити загальноприйнятту в економічній літературі класифікацію інструментів регулювання валютних відносин нормами щодо встановлення лімітів загальної відкритої валютної позиції та порядку її розрахунку банками (рис. 1). Зазначені норми, на наш погляд, належать до адміністративних інструментів, оскільки встановлюються центральним банком на законодавчому рівні та регламентують можливість проведення банками власних операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів на валютному ринку з метою забезпечення стабільності його функціонування.

Висновки. Залежно від характеру впливу на валютні відносини весь комплекс інструментів регулювання доцільно розподілити на загальні інструменти (які є спільними як для грошово-кредитного регулювання, так і для валютного) та спеціальні, які, в свою чергу, розподіляються на економічні інструменти та адміністративні. При цьому спеціальні інструменти характеризуються прямим впливом на валютні відносини, а загальні – опосередкованим, у зв'язку з чим є доцільним їх використання в комплексі з іншими інструментами регулювання.

Застосування загальних інструментів для досягнення цілей валютної політики залежить від обраної центральним банком стратегії «дорогих» або «дешевих» грошей та ґрунтується на регулюванні обсягу грошової маси в обігу шляхом цілеспрямованого впливу на ресурсний потенціал (загальну ліквідність) комерційних банків.

Серед економічних інструментів мусимо акцентувати увагу на використанні країнами з перехідною економікою девізної політики. Проте її ефективне застосування можливе лише протягом незначного періоду, а також за умови відсутності суттєвих курсових коливань і стійкого дефіциту поточного рахунку платіжного балансу.

У сучасних умовах девальвація та ревальвація далеко не завжди розглядаються як засіб стабілізації валютного курсу, оскільки під дією об'єктивних ринкових сил ці інструменти можуть виступати лише як метод приведення офіційного курсу національної валюти у тимчасову відповідність із її реальною купівельною спроможністю.

У перехідних економіках, які активно застосовують валютні обмеження, має відбуватись поступовий перехід від адміністративних інструментів регулювання до економічних, використання яких має бути пріоритетним.

Список літератури:

1. Дзюблук О.В. Валютна політика : [підручник] / О.В. Дзюблук. – К. : Знання, 2007. – 422 с.
2. Журавка Ф.О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України : [монографія] / Ф.О. Журавка. – Суми : Ділові перспективи ; ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 334 с.
3. Центральний банк та грошово-кредитна політика : [підручник] / [А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.] ; за ред. д. е. н., проф. А.М. Мороза і к. е. н., доц. М.Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
4. Місяць Н.О. Щодо деяких теоретичних засад валютного регулювання / Н.О. Місяць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1(17). – С. 196–201 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1501/15mnosdt.pdf>.
5. Лапчук Б.Ю. Валютна політика : [навч. посіб.] / Б.Ю. Лапчук. – К. : Знання, 2008. – 212 с.
6. Белінська Я. Валютний механізм і принципи його структурування / Я. Белінська // Економіка України, 2006. – № 5. – С. 19–27.
7. Валютне регулювання та контроль : [навч. посіб.] / [О.В. Боришкевич, І.В. Краснова, В.С. Білошапка та ін.] ; за заг. ред. О.В. Боришкевич. – К. : КНЕУ, 2008. – 400 с.
8. Енциклопедія банківської справи України / Редкол. : В.С. Стельмах та ін. – К. : Молодь ; Ін Юре, 2001. – 680 с.
9. Авагян Г.Л., Вешкин Ю.Г. Международные валютно-кредитные отношения : [учебник] / Г.Л. Авагян, Ю.Г. Вешкин ; 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Магистр ; ИНФРА-М, 2010. – 704 с.
10. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : [підручник] / С.Я. Боринець ; 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 582 с.
11. International Monetary Fund. Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions. October 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/nft/2014/areaers/ar2014.pdf>.
12. Гальчинський А. Теорія грошей : [навч. посіб.] / А. Гальчинський. – К. : Основи, 2001. – 411 с.

Месяц Н. А.

Університет банківського дела

ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВАЛЮТНЫХ ОТНОШЕНИЙ: КЛАССИФИКАЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ

Резюме

Статья посвящена исследованию основных методологических подходов к классификации инструментов регулирования центральным банком валютных отношений. Предложен авторский подход к возможности классификации инструментов валютного регулирования. Проанализирована сущность каждого из названных инструментов путем раскрытия главных теоретических аспектов их современного применения.

Ключевые слова: валютная политика, валютное регулирование, инструменты валютного регулирования, девизная политика, девальвация, валютные ограничения.

Misiats N. A.

University of Banking

INSTRUMENTS OF THE FOREIGN EXCHANGE REGULATION: CLASSIFICATION AND THE MAIN APPLICATION FEATURES

Summary

The article is devoted to studying the main methodological approaches to the classification of the foreign exchange regulation instruments. The author's approach to the foreign exchange regulation instruments classification is offered. The essence of each of the instruments is analyzed by means of describing the main theoretical aspects of their modern applying.

Keywords: foreign exchange policy, foreign exchange regulation, instruments of the foreign exchange regulation, foreign exchange intervention policy, depreciation, foreign exchange restrictions.

УДК 336.71

Трудова М. Є.

Університет митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Розглядаються сутність і складові банківської безпеки. Пропонуються підходи до визначення фінансової безпеки банківської системи та наводиться тлумачення фінансово-економічної безпеки комерційного банку. З'ясовуються загрози фінансовій безпеці комерційного банку та індикатори фінансової безпеки банківської системи.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, внутрішні загрози, зовнішні загрози, індикатори фінансової безпеки.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки, посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів на перше місце виходить питання забезпечення національної економічної безпеки держави. Однією із найбільш вразливих складових економічної безпеки є її фінансова складова. Останнім часом фінансова безпека України перебуває під впливом ряду зовнішніх та внутрішніх загроз: фінансові кризи, вплив міжнародних організацій, геополітична ситуація, інфляційні процеси, нестабільність правової системи тощо. Наслідки цих явищ в більшій мірі відобразилися саме на стані банківського сектору країни, а отже, нагального вирішення потребує питання забезпечення банківської безпеки України.

Банківська безпека є складовою фінансової безпеки держави. Слід зазначити, що саме стан банківської системи визначає рівень фінансової безпеки в цілому, оскільки банки одночасно є суб'єктами грошово-кредитного, валютного, банківського, страхового та фондового секторів. Зважаючи на це, необхідно комплексно підійти до проблем забезпечення фінансової безпеки, а саме розглядати забезпечення фінансової безпеки банківської системи країни в цілому та окремого комерційного банку зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми забезпечення економічної без-

пеки займалося багато вітчизняних учених, серед яких: А.І. Захаров, В.І. Мунтіян, М.І. Камлик, Т.Т. Ковальчук, О.А. Кириченко та ін. Розгляду проблем фінансової безпеки як найважливішої складової економічної безпеки присвятили свої праці: А.І. Барановський, М.М. Ермошенко, І.А. Бланк, А.С. Барішніков та ін. Питання, пов'язані із забезпеченням фінансово-економічної безпеки банків, розглядали: А.І. Хитрін, А.А. Беспалько, К.Р. Тагірбеков, М.І. Зубок, В.Ф. Гапоненко та ін. Зарубіжні вчені також займалися дослідженням проблеми фінансової безпеки банків, серед них можна виділити: А. Паттокса, Л. Хоффмана та П. Швейзера.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних основ фінансово-економічної безпеки банківської діяльності; розгляді чинників, від яких залежить безпека банківських установ; вдосконаленні вимог щодо оцінки стану безпеки банківської системи і формування стратегії розвитку національної економіки; систематизації показників, які характеризують рівень фінансової безпеки банку.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішити такі завдання: дослідити сутність і значення фінансово-економічної безпеки діяльності банків; проаналізувати загрози фінансовій безпеці банків і виявити фактори, що їх зумовлюють; проаналізувати систему показників стану без-